

Tanítási gyakorlaton Amerikában – tanárszemmel

Az ELTE TTK kétnyelvű tanárképző programjában résztvevő hallgatók legjobbjai 1989 óta tanítási gyakorlatuk egy részét amerikai, illetve angol középiskolákban tölthetik. Ez a cikk az amerikai tanítási gyakorlatok tapasztalatainak ismertetésére vállalkozik.

Az ELTE TTK és a University of California – Los Angeles, (UCLA) kapcsolata 1988-ra nyúlik vissza, amikor az UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének vezetője felkereste a lektorátus vezetőjét esetleges együttműködést keresve. Kiderült, hogy erre kiváló alkalom nyílik, hiszen az amerikai tanszék egyik kutatási területe, az ún. „immersion education”, párhuzamba állítható a hazai kéttannyelvű gimnáziumokkal. Az ELTE Természettudományi Karán már folyt a kéttannyelvű gimnáziumok tanárellátását célzó angol szaktanár-képzés. (Az „immersion education” szó szerinti fordításban „bemerítéses” oktatást jelent, azaz a tanulók egy idegen nyelvet nem egyedül a nyelvórán sajátítanak el, hanem valósággal „bemerítetnek” az idegen nyelvbe és kultúrába: a különböző tantárgyak nagy részét is az idegen nyelven tanulják. Ez a nyelvoktatási program a 60-as évek közepén indult Kanadában. Az igény a kanadai angol anyanyelvű családok részéről merült fel. Felismerték azt, hogy a kétnyelvű országban gyermekeik csak a két nyelv ismeretével boldogulnak igazán. A program annyira sikeres, hogy ma már több mint 200000 kanadai angol gyerek tanul francia tanítási nyelvű iskolában. Az Egyesült Államokban, Kaliforniában a 70-es évek elején indult az első spanyol tanítási nyelvű iskola angol anyanyelvű gyerekek részére. A kétnyelvű oktatás pedig az UCLA alkalmazott nyelvészeti kutatásainak homlokterébe került. A mi nagy szerencsénkre... Örömmel vállalkoztunk az együttműködésre.)

1989-re az UCLA kidolgozta a magyarországi kéttannyelvű oktatáshoz kapcsolódó 3 éves programját. Ennek keretében az amerikai egyetem két alkalmazott nyelvésze kapcsolódott a munkába. Egyikük az Országos Pedagógiai Intézet segítségével a kéttannyelvű gimnáziumok diákjait tesztelte, és az eredményeket összehasonlította a nemzetközi tapasztalatokkal. A másik nyelvész az ELTE TTK Idegennyelvi Lektorátusán dolgozott a tavaszi félévben. Segített a kétnyelvű szaktanárképző program tananyagának összeállításában, a hallgatók felkészítésében és az amerikai tanítási gyakorlat előkészítésében. Az őszi félévben pedig Los Angelesben kísérte figyelemmel a hallgatók munkáját.

Az első diákcsoport 1989 szeptemberében érkezett meg Los Angelesbe és december közepén jött haza.

Az amerikai egyetem igényesen felépített szakmai programmal várta hallgatóinkat. A program három fő összetevőből állt:

1. Tanítási gyakorlat az UCLA egyik gyakorlóiskolájában, a University High Schoolban.
2. Nyelvi-módszertani kurzus az egyetemen.
3. Az egyes szakoknak megfelelő (matematika, fizika, biológia stb.) előadások látogatása az egyetemen.

Tanítási gyakorlat

A program kétségkívül legfontosabb eleme a tanítási gyakorlat volt. A University High School a térség legjobb állami középiskolája hírében áll. A több mint 2000 diák 60%-a valamelyik etnikai kisebbségi csoportba tartozik. Ez nem csupán érdekes kulturális adalék, hanem komoly nyelvi kihívás is, hiszen esetenként az „igazi” amerikai angol megértése is nehézséget okoz, nemhogy a koreai vagy kínai változat. (Nagy örömeinkre és meglepetésünkre a diákok között három magyar is volt!)

Az első napon az iskola igazgatónője fogadta kissé megilletődött csapatunkat, majd térképpel felszerelve bejártuk a hatalmas iskolát. Éppen átépítés folyt, így több osztály az udvaron, a sportpályák köré épített felvonulási épületekben tanult. A közoktatásra fordítható pénz Kaliforniában is állandó, éles viták tárgya. Az iskolák nem foglalkoztathatnak annyi tanárt, amennyire szükség lenne. Bizony meglepődtünk a 40-50 fős osztályok látán. A tanárok túlterheltek – ott is. A kötelező 25 óra mellett rengeteg adminisztrációs feladatuk van. Mivel a feleltetés intézménye teljesen ismeretlen, minden számonkérés írásban történik. A diákok minden órán beadják az írásbeli házi feladatot. A tanár a sok teszt és röpdolgozat mellett még azokat is kijavítja. Túlóra viszont nincs. Az egyes tanterületek több, ún. helyettesítő tanárt alkalmaznak, akik mindig abba az iskolába mennek, ahol éppen szükség van rájuk.

A tanárok „csak” a tanítással foglalkoznak. A diákok testi-lelki és pályaválasztási gondjait külön egészségügyi és pályaválasztási szakemberek, szociális gondozók kezelik.

Az oktatás ún. kredit rendszer szerint folyik. A tanulóknak a középiskola végére meghatározott számú kreditet kell összegyűjteni. Minden tantárgy bizonyos számú kreditet ér. A diáktól függ, hogymilyen csoportosításban veszi fel az egyes tantárgyakat. (Természetesen a helyes órarend kialakításában segít az iskolai tanácsadó szolgálat.) Egyszerre csak 6 tantárgyat tanulnak, azt viszont a hét minden napján. A mi fogalmaink szerinti osztály, vagy még inkább osztályközösség nem létezik, hiszen a tanulók minden tantárgyat más összetételű tanulócsoportban hallgatnak.

Az órák igen hosszúak, átlagosan 60 percesek, így a diákok délután 3-ig az iskolában vannak.

Eltérő a tantárgyak felosztása is. Például matematikaóra nincs is, hanem különböző szintű algebra, geometria és differenciál-integrálszámítási órák vannak.

Kezdetben nehéz volt objektív képet alkotni az oktatás színvonaláról. Az alsó algebra-csoportokban a feladatok a mi általános iskolánk 7-8. osztályos követelményeinek feleltek meg. De a haladó differenciál és integrálszámítási órák anyaga a mi fakultációs szintünkhöz járt közel, vagy éppen meg is haladta azt.

Természetesen nem szabad elfelejteni azt, hogy az amerikai „high school” *nem* gimnázium (főleg nem elit gyakorlógimnázium!) hanem „a” középiskola, tehát olyan, mintha nálunk mindhárom típusú középiskola diákjai egy iskolába járnának. Megjegyzendő, hogy az University High School vonzáskörzete Los Angeles egyik „jó” környéke, de az iskola önként vállalkozott arra, hogy a városi integrációs program keretében fogad diákokat a rendkívül rossz szociális helyzetű belvárosi kerületekből is.

Így a diákok nemcsak nyelvileg-etnikailag alkottak heterogén csoportot, hanem képességeik alapján is. De szerencsére bármilyen eltérő volt is a tudásuk, egy dologban egységesek voltak: kedvesek, nyitottak, segítőkészek a magyar kistanárokkal szemben. Előfordult, hogy az egyik tanárjelölt első órája annyira tetszett az osztálynak, hogy az óra végén megtapsolták. Még a leglustább osztály is bámulatosan összeszedte magát, amikor az órát videóra vették.

Ugyanilyen segítőkészek voltak a programba önként jelentkező vezető tanárok. Nagy tudású, kiváló tanárokat ismertünk meg bennük. A hallgatókat mindvégig kollégaként kezelték, baráti segítségük nem csak szakmai dolgokra terjedt ki.

A magyar tanárjelöltek csak bizonyos hospitálási idő után kezdtek el tanítani, de már ez alatt az idő alatt is tevékenyen kivették részüket a tanári munkából: teszteket, házi feladatot javítottak, egyénileg foglalkoztak a gyengébb diákokkal, a szünetekben korrepetálást tartottak. Minden hallgató egy-egy órájáról videofelvétel készült, mely bekerült az UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének video-tárába. A felvételeket természetesen a módszertani órákon elemezték.

Nyelvi-módszertani kurzus

A szakmai program második eleme nyelvi-módszertani kurzus volt a UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén, heti 2-szer 2 órában. A kurzus pontos címe: English for Pedagogical Purposes (Angol nyelv – pedagógiai célokra). Ezek nem nyelvórák, hanem sokkal inkább módszertani órák voltak. Céljuk az volt, hogy segítsék a hallgatókat a tanítás során

felmerülő módszertani, pedagógiai gondok megoldásában. Az első órákon áttekintették az amerikai oktatási rendszert, és összehasonlították a magyar helyzettel. Az egyik legfontosabb különbség, hogy míg Amerikában és Kanadában a kétnyelvű oktatás az általános iskolában indul, addig Magyarországon a középiskolában. Az első hetekben, amikor még nem tanítottak, hanem csak órát látogattak a diákok, minden módszertani órán kaptak egy kérdőívet, és ennek alapján kellett a középiskolai órákat elemezni. Mindig egy-egy konkrét problémára irányultak a kérdések. Pl. Hogyan segíti a tanár a gyengébb tanulókat? Milyen kérdéstípusokat használ? Hogyan reagál a tanulók kérdéseire? Hogyan fegyelmez? Ezek a kérdőívek segítettek abban, hogy az óralátogatás valóban hasznosan eltöltött idő legyen, a hallgatók ne csak esetlegesen jegyezzenek le egy-egy új kifejezést, hanem mindig megadott szempontok alapján. Nyitott szemmel és kritikusan, az esetleges hibákból is okulva tanuljanak a látottakból.

Érdekes volt megfigyelni, hogy abban a pillanatban, amikor a hallgatók már „élesben” elkezdtek tanítani, egy csapásra a módszertani órák értéke is megnőtt a szemükben. Fölvethették saját, immáron egyáltalán nem teoretikus gondjaikat. Megnyugtató érzés volt számukra, hogy a középiskolai vezetőtanáron kívül egy másik amerikai tanár segítségére is számíthatnak.

A módszertani órák egyik nagy tanulsága, hogy míg a magyar tanárképzésben (különösen az egyetemi tanárképzésben) a hangsúly a szaktárgyak alapos elsajátításán van, addig Amerikában a módszertant is egyenrangú tárgynak tekintik. Egy amerikai végzős tanárjelölt sokkal biztosabb módszertani ismeretekkel lép először katedrára.

Az UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének irigylésre méltó médiatára van. A módszertani órákon gyakran mutattak be videofilmeket (középiskolai órarészletet vagy esettanulmányt). Különösen érdekesek voltak azok az oktatófilmek, amelyek a tanári pálya tipikus buktatóit dolgozták fel – nem hollywoodi stílusban. (Pl. A pályakezdő tanár „nehéz” osztályba kerül, a diákok kiutálják. Milyen lehetséges megoldásai vannak ennek a helyzetnek?)

De hogy a sok módszertan mellett a nyelvtanulás se szoruljon háttérbe, a hallgatók sok érdekes nyelvi feladatot is kaptak ezeken az órákon. Minden héten be kellett nyújtaniuk egy szójegyzéket, amelyre lejegyezték az előző héten általuk hallott új szavakat, kifejezéseket. Ez segített abban, hogy ne csak „ragadjon” rájuk a nyelv, hanem tudatosan bővítsék szókincsüket. A másik érdekes feladat az ún. napló-párbeszéd volt. Minden héten be kellett adni egy pároldalas naplót, amelyben lejegyezték benyomásaikat, azokat a gondjaikat, melyeket szívesen megosztottak a tanárral. A tanár kijavította a nyelvi hibákat, és ő maga is lejegyezte a témával kapcsolatos gondolatait. Így tulajdonképpen egy levélváltás alakult ki a diák és a tanár között. Meglepő, hogy milyen hamar, milyen sokat javult a hallgatók íráskészsége.

A nyelvtanulók nagy része kötelező nyűgnek tekinti a fogalmazásírást. De ha tudják, hogy a tanár nem csak a nyelvi hibákat javítja ki, hanem érdekes, személyes hangú levelet is várhatnak tőle, mindjárt sokkal szívesebben írnak. Nagyon igyekeznek, hogy jól és érdekesen sikerüljön.

Előadások

A szakmai program harmadik komponensét a UCLA-előadások alkották. Ez heti 2-3-szor 1-2 óra elfoglaltságot jelentett. Nagy élmény volt a diákoknak, hogy – hacsak egy félév erejéig is – egyetemi hallgatónak érezhették magukat ezen a méreteiben is hatalmas, a világon mindenütt nagy tekintélynek örvendő egyetemen. (UCLA-diáknak lenni Amerikában is rang!) Bepillanthattak a hazaitól teljesen eltérő egyetemi képzésbe, csodálatosan felszerelt könyvtárakban és laboratóriumokban dolgozhattak.

Nehéz volt a választás a több száz kurzus közül. Érthető, hogy a hallgatók sokszor olyan előadást akartak látogatni, amit itthon nem tanítanak, ami számukra teljesen új volt. Mégis, a tapasztalat azt mutatja, hogy azok jártak a legjobban, akik olyan előadást választottak, amely legalább részben ismert témát tárgyalt. Így jobban tudtak figyelni a szak kifejezésekre, az előadás módjára. Különösen szerencsés volt, ha a középiskolában is éppen hasonló témát tanított valaki, mint amit az egyetemen hallgatott.

A nyelvi fejlődés vizsgálata

Az UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke a három hónapos tanulmányút eredményességét több szempontból vizsgálta. Ezek közül csak egy a nyelvi fejlődés vizsgálata. A hallgatók mindjárt megérkezésük után, majd az utolsó héten is letették azokat a szóbeli és írásbeli vizsgákat, melyekkel a UCLA-n a nem angol anyanyelvű hallgatók és tanársegédek nyelvtudását mérik. A bámulatos nyelvi fejlődés érzékeltetésére álljon itt egy adat: az 1990-ben kiutazott csoportnál a harmadik hónap végére a szóbeli teszten mind-egyik hallgató elérte a UCLA külföldi tanársegédeitől megkövetelt nyelvi szintet.

A hallgatók nyelvtudását a University High School diákjai is értékelték. A tanítási gyakorlat végén az osztályok részletes kérdőívet töltöttek ki a magyar kistanárokról. Ezekben a legjobb osztályzatot a nyelvtan és a szókincs kapta, a leggyengébbet pedig a kiejtés.

A középiskola tanárai nyelvi és szakmai szempontból osztályozták a hallgatókat. Tőlük a legjobb osztályzatot a szaktárgyi tudás és a beszédértés kapta, a legrosszabbat az óravezetés.

Összességében elmondható, hogy az ELTE TTK Nyelvi Központja a UCLA-val való együttműködést rendkívül hasznosnak ítéli meg. Nem csak azért, mert a hallgatók nyelvi-ileg rengeteget fejlődtek és egy életre szóló kulturális élményben volt részük, hanem főként azért, mert a tapasztalatok beépültek a képzésbe, hatottak a tanterv kialakítására. Természetesen nem arról van szó, hogy a külföldi tanítási gyakorlathoz igazítottuk a képzést, hanem arról, hogy új szempontok merültek fel és bizonyos hangsúlyeltolódás következett be.

Úgy látjuk, hogy a képzésben még jobban hangsúlyoznunk kell a tanári-előadói készségek fejlesztését. Ezt mindjárt az első éven el kell kezdeni, amikor pedig még általános emelt szintű nyelvoktatás folyik. Az itthoni 10-15 perces miniórákon valahogy elsikkad az óravezetés fontossága. Mindjárt más a helyzet, ha napról napra van alkalmunk látni tanítványainkat, nagy létszámú osztályokkal kínlódni. Átsegíti a hallgatókat a kezdeti nehézségeken, ha pontosan és változatosan tudják alkalmazni az óravezetéshez szükséges szófordulatokat.

Az elmondottakhoz kapcsolódik a módszertan tanítása is. Ebben nem hagyatkozhatunk a szaktanszékekre, hiszen kétnyelvű iskolában tanítani speciális módszertani feladatot is jelent, és erre nekünk kell a hallgatókat felkészíteni.

Az itthoni tanítási gyakorlat kérdése szerencsésen megoldódott azzal, hogy a Karinthy Gimnázium hivatalosan is gyakorlóiskola lett. Tervezzük, hogy hallgatóink korábban és nagyobb óraszámban kezdik meg az óralátogatást, mint a „normál” tanárszakosok.

A Los Angeles-i tanítási gyakorlat a csoportot kísérő tanár számára a fentiekén kívül még számos tapasztalattal szolgált. A legfőbb üzenet mégis az, hogy ne csupán emelt szintű nyelvi képzésnek tekintsük a programot, hanem valóban tanárképzésnek. Magas szakmai és nyelvi színvonalon álló, kulturálisan nyitott hallgatókat szeretnénk kibocsátani, akikre bátran támaszkodhat a hazai kéttannyelvű oktatás.

JEGYZET

A cikk szövegének alapja az 1993. április 2-án Miskolcon megrendezett Harmadik Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián elhangzott előadás.

JANI MÁRIA

Német szakfordító- és szaktanárképzés

Az angol szakfordítóképzés az ELTE Természettudományi Karán több mint egy évtizedes. Az angol szaktanárképzés a kéttannyelvű gimnáziumok számára pedig immár 6 éves múltra tekinthet vissza. Mindkét képzés németből történő bevezetésének gondolata szinte az angoléval egyszerre merült fel. A hallgatók igénye is ez volt. A képzés beveze-